

МОДЕЛІ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИ У ДОСЯГНЕННІ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ РІВНОВАГИ

В процесі становлення та еволюційного розвитку економіки як науки, серед вчених не припиняються суперечки прихильників класичної та кейнсіанської шкіл. Послідовники А. Сміта, Д. Рікардо, Ж.-Б. Сєя продовжують стверджувати, що втручання держави у регулювання ринкових процесів лише нашкодить і дестабілізуватиме економіку. Досягнення макроекономічної рівноваги, на їхню думку, можливе лише за умови ринкового саморегулювання та використання вбудованих стабілізаторів в економіку. На противагу їм, прихильники вчення Дж.М. Кейнса, Р. Харрода, П. Самуельсона вважають невід'ємною роль державних інструментів впливу та регулювання на економічні процеси. У сучасному глобальному світі, де національні економіки країн настільки тісно інтегровані і пов'язані не тільки політичними союзами, а й потужними економічними взаєминами, кордони стираються і не становлять перешкоди, в тому числі і для загальносвітових кризових процесів. З огляду на це, а також беручи до уваги вже досить добре вивчений процес циклічності розвитку економіки, слід зазначити, що політика стабілізації все-таки дає ефективніший результат і проходить менш болісно для суспільства із застосуванням саме державних заходів та інструментів. Наразі йдеться про фінансову політику, спрямовану на регулювання грошових потоків, пропорції їх перерозподілу з допомогою бюджетних механізмів, а також стимулювання (стримування) сукупного попиту в період різних фаз економічного циклу. Цей напрямок у вивченні економічних процесів у наш час має особливо актуальне значення. Перманентні кризові явища у світі, напружена політична ситуація в різних регіонах, частіші стихійні лиха, пандемія – всі ці процеси так чи інакше призводять до рецесії на різних рівнях глобального світу. Тому правильне використання фінансових інструментів має вагоме значення у досягненні макроекономічної рівноваги як окремих національних економік, так світового господарства загалом.

Питаннями більш ефективного перерозподілу доходів займалося багато вчених світу. Найцікавішими та найактуальнішими в сучасних реаліях можна вважати дослідження Т. Пасєтка, Т. Єфименко, С. Гасанова, В. Кудряшова, Т. Блискавки, Ф. Хеймбергера, Я. Хубера, Я. Капеллера [1-4]. На даному етапі досліджень у цьому напрямку велика увага приділяється особливостям оподаткування та формуванню податкового навантаження. Але водночас необхідно провести глибше вивчення механізмів формування обсягу сукупного на попиту різних етапах розвитку економіки держави з допомогою перерозподілу доходів.

Якщо звернути увагу на державну політику у різних країнах у галузі фінансового регулювання, то стане очевидним, що інструменти, які використовуються зовсім не однакові. Цьому може дати пояснення розуміння відмінностей у соціально-економічних моделях різних національних економік і властивих їм особливостей. Важливим показником соціальної спрямованості з одного боку та рівня ринкової саморегуляції з іншого боку, виступає співвідношення доходної частини бюджету та ВВП країни – частка сукупних доходів, перерозподілених за допомогою фінансових інструментів (табл. 1)

Таблиця 1

Частка бюджету в ВВП (доходна частина) в деяких країнах світу, 2018-2020 рр., %*

Країна	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Великобританія	36,7	36,5	36,5
Гонконг	20,7	20,3	20,5
Ісландія	44,7	41,7	41,8
Кенія	17,3	16,7	16,5
Німеччина	46,2	46,4	46,5
Нова Зеландія	37,2	36,5	37,2
Норвегія	55,8	56,8	50,8
Південна Корея	22,9	22,9	22,9
Сінгапур	17,6	17,9	17,5
Сомалі	5,8	6,6	9,9
США	30,1	30,0	30,5
Україна	39,5	39,3	39,9
Швеція	49,5	48,5	48,7

*Складено за [5,6]

За результатами попереднього аналізу можна зробити припущення, що відмінність у величині частки доходної частини бюджету у ВВП пояснюється різним рівнем участі держави та її інститутів у формуванні соціально-економічного простору у тій чи іншій країні. Країни, які мають більш соціально спрямований вектор розвитку та зазнають тиску патерналістичних ідей з боку суспільства (Ісландія, Німеччина, Норвегія, Україна, Швеція та ін.), перерозподіляють за допомогою бюджетних механізмів більшу частину сукупних доходів, ніж країни з більш вільною моделлю конкуренції, розвиненими інститутами приватної власності та цивільною відповідальністю (Великобританія, Нова Зеландія, Південна Корея, США та ін.). Однак можна також виділити групу країн, у яких перерозподіл доходів на значно нижчому рівні. Наразі можна говорити про низьку роль державного регулювання, але викликано це різними причинами. Одна група – це офшорні території, у яких за визначенням фінансова політика не може бути активної (Гонконг, Сінгапур та ін.), друга група – країни із низьким рівнем розвитку самого інституту державної влади на всіх рівнях (Кенія, Сомалі та ін.). На даному

етапі вивчення цього питання ми можемо проводити лише попередній аналіз, і, можливо, у загальній масі держав будуть і винятки з цієї тенденції. Але це лише вкотре послужить підтвердженням різноманітності соціально-економічних моделей у світі.

Наступний аспект, який можна аналізувати – різноспрямоване використання інструментів фінансового регулювання в різних країнах. З одного боку, видно, що в кризові періоди 2019-2020 рр., пов'язані з пандемією процеси вимагали підтримки бізнесу та стимулювання сукупного попиту. Цього можна досягти, у тому числі, і за рахунок збільшення частки доходів, що перерозподіляються. Проте, не всі країни пішли цим шляхом. США, Німеччина, Великобританія – розвинуті країни, які мають можливість, не збільшуючи податкового навантаження, стимулювати сукупний попит, а саме використовувати політику грошового пом'якшення. Інші країни використовують також відмінні методи. Для одних важливе зниження податкового навантаження та можливість самостійного розвитку бізнесу в умовах кризи. Це країни, в яких уже багато років укорінилася самосвідомість приватної власності та відповідальності за свій добробут у громадянському суспільстві. Для інших держав, в яких інститути сучасного ринку лише перебувають на стадії формування, в яких законодавство не відповідає сучасним викликам і суспільство перебуває у стані ділової неспроможності, єдиним варіантом є жорсткіша фінансова політика зі збільшенням податків і частки доходів, що перерозподіляються. До останніх входить і Україна. На шляху реформ у нашій країні необхідно враховувати досвід побудови успішної моделі у розвинених країнах Євросоюзу, а також у країнах, які швидко пройшли перехідний період від командно-адміністративної системи до змішаної економіки – Польща, Чехія, Словенія та ін. [7].

На підставі вищесказаного, можна зробити твердження про однозначну важливість фінансних методів регулювання національної економіки та досягнення макроекономічної рівноваги. Враховуючи варіативність використання даних інструментів, можна вирішувати питання поповнення резервів на фазі підйому, у контексті реалізації політики стримування сукупного попиту, а також на фазі депресії формувати додаткові можливості для зростання сукупних доходів за рахунок використання механізму мультиплікатора, у контексті реалізації політики експансії та стимулювання сукупного попиту. Але будь-який вибір стратегії поведінки має враховувати соціальні особливості економічного середовища. І тому дуже важливо вивчити та зрозуміти можливі наслідки від застосування різних інструментів регулювання. З цією метою і потрібне детальніше вивчення становлення та функціонування соціально-економічних моделей країн, у тому числі й України.

Список використаних джерел

1. Паєнтко Т. В. Інструменти фінансового регулювання фінансових потоків / Т. В. Паєнтко. // Ефективна економіка. - 2011. - № 8. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_8_18 – вільний. Мова укр.
2. Єфименко Т. І. Фінансова консолідація в контексті антикризового регулювання / Т. І. Єфименко, С. С. Гасанов, В. П. Кудряшов // Фінанси України. - 2013. - № 2. - С. 7-20. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2013_2_3 – вільний. Мова укр.
3. Блискавка Т. Зарубіжний досвід фінансового регулювання інноваційного процесу в економічно розвинених країнах / Т. Блискавка // Дослідження міжнародної економіки: Зб. наук. пр. — К.: ICEMB НАН України, 2011. — № 1 (66). — С. 155-165.
4. Heimberger P., Huber J., Kapeller J. The power of economic models: the case of the EU's fiscal regulation framework // Socio-Economic Review, Volume 18, Issue 2, April 2020, Pages 337–366. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.1093/ser/mwz052> - вільний. Мова англ.
5. International Monetary Fund [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/en> - вільний. Мова англ.
6. The World Bank [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CN?view=chart> – вільний. Мова англ.
7. Задоя А.А. Экономические модели стран Европейского Союза: возможности использования в Украине / А.А. Задоя // Европейський вектор економічного розвитку. – 2019. - №1(26). – С.84-93.